

Василь Карабінович,

студент,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ)

Vasyl Karabinovych,

student,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk)

**УДК 364.48.
ББК 65.9(2)**

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

LEGAL ISSUES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE CARPATHIAN REGION

У статті розкриті основні питання правового забезпечення сталого розвитку Карпат. У роботі визначена сутність сталого розвитку та проаналізовані основні правові документи, які стосуються екології та збереження Карпатського регіону. З'ясовано, що серед важливих факторів збереження Карпатського регіону є: правові, екологічні, економічні та ін.

Ключові слова: Карпатський регіон, правове забезпечення, сталий розвиток Карпат

This article is about the main legal issues for sustainable development of the Carpathians. The authors defined the essence of the concept of "sustainable development" and analyze legal documents relating to the ecology and conservation of the Carpathian region. The paper found that among the important factors maintaining the Carpathian region are: legal, environmental, economic and others.

Keywords: Carpathian region, legal security, sustainable development of the Carpathians.

В статье раскрыты основные вопросы правового обеспечения устойчивого развития Карпат. В работе определена сущность устойчивого развития и проанализированы основные правовые документы, касающиеся экологии и сохранения Карпатского региона. Выяснено, что среди важных факторов сохранения Карпатского региона: правовые, экологические, экономические и др..

Ключевые слова: Карпатский регион, правовое обеспечение, постоянном развитии.

Постановка проблеми. Один з найбільш цікавих для вивчення та правового захисту є регіон Карпат. Це унікальний природний комплекс, де є сприятливі умови для проживання, оздоровлення, задоволення культурних і естетичних потреб населення.

Велике значення для розвитку економіки країни, покращенні стану навколишнього природного середовища мають карпатські ліси. Вони виконують переважно екологічні, естетичні, культурні, виховні функції. Третину лісових запасів держави становлять Карпатські ліси, які розміщені на території Івано-Франківської, Львівської, Закарпатської та Чернівецької областей. Ліси Карпатського регіону становлять єдину екосистему, яка має свої особливості охорони, правового захисту, використання ресурсів тощо.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. У цьому контексті розроблено чимало документів. Зокрема у «Хартії охорони природи» наголошується на потребі охорони природи і природних ресурсів, і зазначено, що знання про природу треба вивчати та популяризувати [1], Державна політика України щодо збереження природи, зокрема і природи Карпат, змінюється (Програма перспективного розвитку заповідної справи в Україні «Заповідники», Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки, затверджена Законом України від 21 вересня 2000 року, Державна програма „Ліси України” на 2002-2015 роки, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 року) [8; 2].

Дана нормативно-правова база не повною мірою забезпечує врегулювання відносин, що виникають у процесі охорони, та використання об'єктів Карпатського регіону.

Проблемами правового статусу Карпат у галузі екологічного та земельного права займалися В. Андрейцев, Г. Балюк, В. Басай, Ю. Вовк, А. Гетьман, Н. Малишева, П. Мельник, В. Федорович, В. Шахов, М. Шульга та ін. Питанням сталого розвитку присвячені праці І. Бистрякова, С. Булигіна В. Галушки, Б. Данилишина, П. Тищенко, А. Третяка та ін.

Недостатньо дослідженими є питання правового забезпечення сталого розвитку Карпат на регіональному рівні.

Метою статті є правовий аналіз сталого розвитку Карпатського регіону у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Концепція сталого розвитку була розроблена ще у другій половині 70 років ХХ століття і стала основною ідеєю конференції ООН з питань навколишнього середовища й розвитку, у 1992 р. у Ріо-де-Жанейро. Основною ідеєю Концепції є створення альтернативи споживацького ставлення суспільства до природи, усунення протиріччя між економічним і соціальним розвитком та інтересами суспільства [5].

Термін «сталий розвиток» з англійського терміна «sustainable development»- «постійно підтримуваний розвиток», і як «збалансований розвиток». Водночас усі ці терміни містять протиріччя, що чітко окреслились, між задоволенням потреб нині існуючих поколінь людей (що будучи марнотратними вже призвели до глобальних екологічних проблем) і можливість задоволення потреб майбутніх поколінь. Ці терміни не належать і до правових понять [9].

Отже, під сталим розвитком ми розуміємо процес удосконалення системи, який відбувається у чотирьох напрямках: економічному, гуманітарному, природоохоронному та технологічному. Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» охорона природи, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини проголошені невід'ємною умовою сталого економічного й соціального розвитку України [3].

У підсумковому документі Конференції ООН зі сталого розвитку «Ріо+20: Майбутнє, якого ми хочемо» (Ріо-де-Жанейро, Бразилія, 20--22 червня 2012 року) з новою силою підкреслено необхідність досягнення гармонії людини і природи. Висловлюється думка, що без цього виживання планети Земля та її екосистем, забезпечення необхідного балансу між економічними, соціальними та екологічними потребами нинішніх і майбутніх поколінь залишається проблематичним.

Правове регулювання сталого розвитку Карпат (чи доцільніше екологічної рівноваги) необхідне для визначення екологічно припустимого навантаження на навколишнє природне середовище з тим, щоб господарська діяльність суспільства не перевищила поріг сталості природи і не виникла екологічна катастрофа. Отже, виникають певні суспільні відносини між відповідними особами з приводу зберігання екологічної рівноваги як невід'ємної умови забезпечення життя людей, що диктує необхідність правового регулювання цих відносин.

Важливим напрямом сучасного правового регулювання відносин у сфері взаємодії природи і суспільства є правове забезпечення користування природними ресурсами. Його метою є задоволення матеріальних потреб суспільства за рахунок наявних і відновлювальних природних ресурсів, визначення найбільш ефективного, економічно вигідного їх використання без заподіяння шкоди для життєво важливих екологічних інтересів людей [5].

Політика щодо забезпечення екологічної рівноваги шляхом раціонального природокористування повинна базуватись на двох основних засадах правових та економічних.

Існуючі (закріплені в чинному законодавстві) і постійно можливі заходи економічного регулювання поділяють на три основні групи: економічні санкції, економічні стимули та економічні гарантії. Але більш доцільним, на нашу думку, є розподіл правових заходів економічного механізму забезпечення екологічної рівноваги на: заохочувальні (субсидії, пільгові кредити, податкові пільги та інші); примусові (платежі, податки і штрафи за забруднення, продаж прав на забруднення); компенсаційні (створення спеціальних фондів для боротьби із забрудненням, страхування відповідальності за екологічні збитки, матеріальні компенсації державі, регіонам, підприємствам і громадянам, які постраждали від забруднення навколишнього середовища).

На цьому тлі доволі тривожний вигляд має ситуація із виконанням у Карпатському регіоні «Державної програми формування національної екологічної мережі», створення та розширення природоохоронних територій, зокрема Карпатського біосферного заповідника, національного природного парку «Гуцульщина» та інших. На сьогодні не виконуються вимоги статті 10 Закону України «Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону», якою передбачалося довести рівень заповідності в Карпатах до 20 відсотків [6].

Вимагає значної активізації робота щодо виконання вимог Закону України «Про ратифікацію Протоколу про збереження і стале використання біологічного та ландшафтного різноманіття до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат. Особливої уваги, відповідно до цілей Севільської стратегії (1995 р.) та Мадридського плану дій (2008 р.) ЮНЕСКО, в гірських регіонах вимагають проблеми розвитку біосферних заповідників та вдосконалення українського природоохоронного законодавства, що регламентує їх діяльність.

Вони працюють у рамках програми «Людина і біосфера», мають за мету забезпечення гармонійного розвитку людини і природи. Сама ідея біосферних резерватів, закладена в основу принципів сталого розвитку. Біосферні заповідники «формують глобальну мережу регіону, де можуть бути апробовані різні способи сталого природокористування і можливості адаптуватися до мінливих екологічних, економічних та соціальних умов за участі всіх зацікавлених сторін» [3].

Найбільший тиск на природу і навколишнє середовище в Карпатах на думку В. Химинець створюють:

- промислове і сільськогосподарське виробництва, в першу чергу потужності, які виробляють хімічно активні, отруйні і радіоактивні відходи (заводи хімічної галузі, лісохімкомбінати, цехи і дільниці гальванічного виробництва, асфальтобітумні заводи тощо);
- надзвичайно розвинені автотранспортна і залізнична галузі;
- видобувна промисловість (шахти, кар'єри тощо);
- магістральні нафто-, газо-, продуктопроводи;

- потужні джерела електромагнітних полів (радіолокаційні станції, електропідстанції, високовольтні лінії тощо);
- навантажувально-розвантажувальні роботи і міграційні процеси, пов'язані з прикордонним співробітництвом;
- необґрунтована вирубка лісів в Карпатах, яка супроводжується появою цілої низки проблем (ерозія, руйнування родючого шару ґрунту, зменшення потужностей водоутворюючої системи, поява буреломів, повеней, зсувів, селєвих потоків тощо) [11, с.44].

При реалізації ідей сталого розвитку на рівні Карпат важливе значення мають Концепція, Програми і Плани розвитку всіх регіону на близьку і тривалу перспективу, в основу яких повинні закладатися ідеї та принципи сталого розвитку [10, с.21].

Як зазначає В. Химинець «перехід до сталого еколого-економічного розвитку на території Карпатського Єврорегіону має визначати стратегію співпраці держав-засновників у XXI столітті, особливо у питаннях збереження біосфери та навколишнього середовища. Основною метою Карпатського регіону при запровадженні концепції сталого розвитку, має стати прагнення створити умови для сталого розвитку територій, які входять до складу міждержавного утворення та збереження здоров'я людей, які проживають на вказаних територіях» [10, с.21]

Основна роль у регулюванні відносин у галузі охорони і використання Карпатських лісів належить державним органам, обов'язком держави є забезпечення екологічної безпеки та підтримання екологічної рівноваги на території України [4].

Щодо поняття правової охорони, то в літературі з цього приводу існують різні погляди. Ю.С.Шемшученко розглядає правову охорону навколишнього середовища як «систему державних і громадських заходів щодо управління цілеспрямованою організацією цього середовища, збереження природного комплексу і раціонального використання природних ресурсів з метою безперервного розвитку народного господарства країни і на цій основі максимально повного задоволення матеріальних і духовних потреб людини» [11, с.76].

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» у статті 16 метою управління в галузі охорони навколишнього природного середовища визначає реалізацію законодавства, контроль за додержанням вимог екологічної безпеки, забезпечення проведення ефективних і комплексних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, досягнення узгодженості дій державних і громадських органів у галузі охорони навколишнього природного середовища [7, с. 46-50].

У зв'язку з тим, що охорона лісів тісно пов'язана з раціональним використанням і відтворенням лісових ресурсів і неможливо ефективно здійснювати охорону без їх раціонального використання і відтворення, одним із спеціальних принципів державного управління в галузі охорони лісів є раціональне використання і відтворення лісових ресурсів. Раціональне використання передбачає застосування технологічних процесів, які б виключали спричинення шкідливих наслідків під час чи після здійснення рубок або іншого використання лісових ресурсів. Особливо гостро стоїть проблема із трелюванням деревини і очищенням лісосік. Раціональне використання лісових ресурсів включає також ефективну, більш глибоку їх переробку, зменшення відходів. Необхідно пам'ятати, що лісові ресурси є обмежені, тому постає зразу ж такі питання про необхідність відновлення лісових ресурсів, яке пов'язане із залісненням земель. Відновлення лісів – це є наш обов'язок перед наступними поколіннями. Ось чому держава при здійсненні управління в галузі охорони лісів повинна ретельно дотримуватись даного принципу.

Особливі умови ведення лісового господарства та охорони лісів на сьогоднішній день застосовуються також до Карпатського регіону України відповідно до Закону України «Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону» [6, ст. 99]. Це зумовлено тим, що Карпатські ліси відіграють важливу роль в охороні навколишнього природного середовища і впливають на його стан. Тому, здійснюючи державне управління в галузі охорони лісів, необхідно враховувати дані особливості лісів, які належать до пріоритетних, і застосовувати більш ефективні заходи контролю за використанням таких лісів.

Дуже показовим у цьому контексті може служити стан лісокористування в районі м. Яремчі Івано-Франківської області. Саме тут, незважаючи на прийняття закону України про мораторій на проведення суцільних рубок у лісах на гірських схилах, спостерігається різка вирубка деревини. Чимало законодавчих актів та декларацій залишаються лише на папері (щодо сталого лісокористування та про міжнародну лісову сертифікацію)

Державний облік лісів, ведення державного лісового кадастру є найбільш актуальним питанням охорони і раціонального використання лісових ресурсів. Дана функція державного управління забезпечує отримання сукупності достовірних і необхідних відомостей про природне, господарське і правове становище лісів. Здійснення державного обліку і ведення державного лісового кадастру передбачено в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» (стаття 23 і 24) [7], Лісовому кодексі України [4].

У рамках системи державного моніторингу навколишнього природного середовища України моніторинг лісів має стати засобом управління лісовим господарством, оскільки, відповідно до статті 28 Лісового кодексу України, моніторинг лісів є складовою частиною моніторингу навколишнього природного середовища [4, с. 311].

Інститут юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства є складним. Він включає земельно-правову, гірничо-правову, лісо-правову, водно-правову відповідальність. У статті 98 Лісового кодексу України чітко визначено, що порушення лісового законодавства тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність [4]. Отже, юридична відповідальність за

лісопорушення застосовує санкції, які встановлені у зазначених в статті 98 Лісового кодексу України галузях права з врахуванням специфіки даного виду правопорушення.

Доречно буде відзначити, що протягом останнього десятиріччя в Карпатському регіоні здійснюється у використанні лісових багатств екологічний злочин. У цьому контексті можна вітати Закон України “Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах у ялицево-букових лісах Карпатського регіону”.

Питання екології для нашої держави, зокрема регіону, є однією з ключових проблем, яка тісно пов'язана зі здоров'ям населення. Сучасний економічний стан в Україні не сприяє повноцінному вирішенню питань охорони природи. Стабілізація екологічної ситуації на Закарпатті, як і в Україні загалом, залежить переважно від факту усвідомлення населенням країни важливості проблем довкілля та їх першопричин. Бережливе ставлення та любов до природи повинні прищеплюватися з дитинства – тільки так ми зможемо виростити і виховати екологічно свідомих громадян нашої держави. Дитячий екологічний рух – це початковий і найважливіший етап загального освітньо-виховного процесу, метою якого є навчити дітей екологічно мислити, тобто усвідомлювати себе невід'ємною частиною навколишнього світу. Тому робота дитячих екологічних організацій є вкрай важливою і потрібною.

Не останнє місце у правовій охороні лісів Карпатського регіону відіграє підвищення екологічної освіти і культури, що сприяє зміні споживчого ставлення до лісів і врахуванню їх екологічних, естетичних та інших функцій.

Висновки. Отже, кожний регіон має яскраво виражену специфіку вирішення проблеми сталого розвитку. Карпатський регіон відноситься до одного із найбільш цікавих в цьому відношенні регіонів України, природно-ландшафтні умови яких потребують ретельного вивчення та всебічної охорони.

Перспективним для нашої роботи є дослідження правового статусу інших регіонів країни.

1. Всесвітня Хартія природи ООН; Хартія, Міжнародний документ від 01.01.1982[Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_453
2. Закон України. Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 - 2015 роки [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1>
3. Карпати на шляху до сталого розвитку[Електронний ресурс] / Режим доступу:<http://golosukraine.com/publication/politika/regioni/9479-karpati-na-shlyahu-do-stalogo-rozvitku>
4. Лісовий кодекс України. (21.01.1994 р.) // Кодекси України. – К.: Юрінком Інтер. – 1997. – Кн. 3. – С. 311-348.
5. Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів //Верховна Рада України; Постанова від24.12.1999№1359-XIV [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1359-XIV>
6. Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону [...] Верховна Рада України; Закон від 10.02.2000 № 1436-III II Закону N 5456-VI від 16.10.2012 } [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1436-14>
7. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року // Закони України. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України. – 1997. – Т. 2. – С. 46-80.
8. Про Програму перспективного розвитку заповідної справи в Україні // Верховна Рада України; Постанова від 22.09.1994 № 177/94-ВР [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/177/94>
9. Трегобчук В. Концепція сталого розвитку для України / В. Трегобчук Вісник НАН України. – 2002. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.nbuv.gov.ua/Portal/all/herald/2002-02/7.htm>
10. Химинець В. В. Потенціал сталого розвитку Карпатського євро регіону / В. В. Химинець // Економіст. – 2012. – № 10. – С. 18–22.
11. Юрченко Ю. Карпатським лісам – правовий захист // Вісник прокуратури. – 2000. – № 2. – С. 74-80.

